

НЕОБХІДНІСТЬ ЗДІЙСНЕННЯ ТА МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Аранчій В. І., к. е. н., професор
Безкровний О. В., к. е. н., доцент
Полтавська державна аграрна академія

Доведено домінуючий вплив податкового планування на підвищення ефективності податкової політики окремих підприємств, зокрема сільськогосподарських, які наділені специфічними характеристиками у взаємовідносинах з податковими органами. Систематизовано задекларовані принципи податкового планування з позицій міри впливу повноти їх дотримання. Впорядковано існуючу сукупність методичних підходів до здійснення податкового планування в контексті врахування особливостей податкового режиму та умов господарювання окремих платників податків. Обґрунтовано необхідність документального забезпечення податкового планування та внесено пропозиції щодо розробки спеціальних форм документів для планування податкових платежів окремим їх платником. Розроблено проект варіанту платіжного календаря для конкретного платника податків.

Proved dominant influence tax planning to improve the efficiency of tax policy of individual businesses, including agriculture, are endowed with specific characteristics in relations with tax authorities. Systematized declared principles of tax planning from the point effects as complete compliance. Sorted existing set of methodological approaches to the implementation of tax planning in the context of consideration of the features of the tax regime and economic conditions of individual taxpayers. The necessity of documentary tax planning and made proposals for the development of special forms of documents to plan their tax payments to individual payer. A draft version of the payment calendar for a particular taxpayer.

Постановка проблеми. Нинішня ситуація з нестабільністю законодавства в Україні, наявністю суперечностей у нормативній базі, яка обслуговує сферу податкових відносин в різних галузях національної економіки обумовлює необхідність оптимізації податкової політики, як на рівні держави – макрорівні, так і на рівні окремих підприємницьких структур – мікрорівні. Під податковою політикою підприємства розуміють систему заходів, що проводяться ним у сфері податкового обліку, нарахування та сплати податків, податкового планування.

Податкове планування на кожному з рівнів здійснення являє собою систематичний аналіз різних податкових альтернатив, спрямований на мінімізацію податкових зобов'язань. На рівні підприємства – це вибір між різними варіантами здійснення фінансово-господарської діяльності і розміщення активів з метою фактично зведення до мінімуму податкових

платежів, максимального збільшення прибутків за умов розробки структури взаємовигідних угод із постачальниками і замовниками, ефективного управління грошовими потоками, уникнення штрафних санкцій за наслідками податкових перевірок.

Оскільки з оподаткуванням пов'язана виробнича, фінансова, господарська діяльність підприємства, податкове планування є невід'ємною частиною системи фінансового управління, як на рівні окремого підприємства, так і на рівні всієї фінансової системи держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти організації та практичні наслідки здійснення податкового планування перебувають в центрі наукових інтересів значного кола представників фінансової науки, серед яких слід виділити, зокрема З. Варналія, Т. Василькова, Б. Іванова, А. Загороднього, А. Крисоватого, О. Папаїки, Л. Тарангул, В. Ткаченка та інших.

Віддаючи належне значним напрацюванням згаданих науковців, а також інших теоретиків та практиків, що досліджують окреслену проблему, зауважимо, що на сьогодні вчені не прийшли до єдиної думки про сутність податкового планування, його об'єкт і оптимальний механізм здійснення, особливо за умов використання альтернативних систем оподаткування, якими, в переважній більшості, користуються сільськогосподарські товаровиробники. Саме тому продовження досліджень щодо обґрунтування рівня впливу податкового планування на ефективність втілюваної податкової політики та одночасна розробка окремих інструментів його здійснення є актуальною, потребуючою невідкладного вирішення, науковою проблемою.

Постановка завдання. Метою наукових досліджень в даній статті є теоретичне узагальнення сучасного місця податкового планування в процесі реалізації податкової політики платника податків, з одночасним виділення його переваг порівняно з іншими методами податкової оптимізації. При цьому, необхідною є розробка окремих елементів методичного забезпечення практичного втілення податкового планування в фінансово-господарській діяльності суб'єктів підприємницької діяльності зайнятих в аграрному секторі економіки за різних податкових режимів, які вони можуть використовувати.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні соціально-економічні та правові реалії розвитку нашої країни, обумовлюють той факт, що для українських підприємств податкове планування виступає необхідним засобом адаптації до мінливості зовнішнього середовища. Складання прогнозу податкових платежів створює підґрунтя для обрання підприємством, незалежно від галузі в якій воно працює, більш оптимального варіанту здійснення фінансово-господарської діяльності в умовах чинної податкової системи України. Крім того, податкове планування обумовлене зацікавленістю держави в наданні податкових пільг з метою стимулювання будь-якої галузі виробництва, категорій платників податків, регулювання соціально-економічного розвитку. Саме тому досить актуальним залишається питання створення такої системи оподаткування, яка б базувалася на стимулюючій

функції та забезпечувала більш сприятливі умови для ефективної роботи в реальному секторі економіки суб'єктам господарювання.

Відсутність системної оптимізації оподаткування, за твердженням Б. Іванова, призводить до надмірного обсягу стягнення податків за скорочення обсягів виробництва і, як наслідок, критичного зменшення обігових коштів підприємства та їхніх прибутків [5]. Відсутність належного податкового стимулювання призводить до погіршення фінансової стійкості підприємств, падіння інвестиційної активності, зменшення темпів розвитку і впровадження нових технологій та інноваційної діяльності

У ринкових умовах податкове планування стає невід'ємною частиною загального плану розвитку підприємства і дозволяє уникнути непередбачених податкових наслідків. Тому виникає необхідність у впровадженні системи податкового планування. При цьому, проводячи певні зміни в системі оподаткування держава повинна проводити податкову політику, спрямовану на оптимізацію інтересів держави (податкове наповнення бюджетів усіх рівнів) та платників податків (помірне податкове навантаження).

Оптимізація оподаткування та податкове планування в сучасних умовах отримали значний розвиток і на сьогодні є важливою складовою фінансового планування. Податкова оптимізація, за словами А. Загороднього, має на меті зменшення розміру податкового зобов'язання шляхом цілеспрямованих правомірних дій платника податку, які включають в себе повне використання всіх наданих законодавством пільг, податкових звільнень та інших законних переваг [4].

Практика доводить, що оптимізувати податкові платежі на підприємстві дозволяє ефективно організована система податкового планування. В умовах жорсткої фіскальної політики держави саме податкове планування дає підприємствам та організаціям можливість вижити. Адже, глибинна сутність податкового планування, як зауважує А. Єлісєєв, якраз і полягає у визнанні права платника застосовувати всі засоби, прийоми і способи, які дозволяються законодавством, з метою максимального зменшення своїх податкових зобов'язань, що дозволило б підприємству оптимально здійснювати свої господарські операції [3].

Податкове планування, як інструмент зниження податкового тягара, повинно базуватися на існуючому податковому законодавстві і виключати незаконне ухилення від сплати податків, а його правильне проведення допоможе одержати у розпорядження суб'єктів підприємницької діяльності заощаджену від оподаткування частину прибутку. Плануючи податкові наслідки своєї діяльності, важливо знати, куди, коли, як і скільки необхідно сплатити податків, а також які існують способи, що дозволяють не переплачувати їх, максимізувати доходи законними способами та методами і залишатися при цьому у межах бізнесової етики. Метою податкового планування є досягнення мінімального рівня податкового навантаження при допустимому рівні податкових ризиків. В процесі податкового планування доцільно дотримуватися наступних принципів, зміст яких розкрито на рис. 1.



Рис. 1. Принципи податкового планування та способи їх втілення

Коментуючи зроблені на рис. 1 узагальнення слід акцентувати увагу виключній законності процедур податкового планування. Його здійснення не виступає за межі законодавства. Створення саме такої ефективного і безпечного системи податкового планування стає можливим за умови врахування норм Податкового Кодексу і правомірності їх використання.

Слід погодитись із позицією Л. Тарангул, в тому, що податкове планування передбачає різні умови оподаткування в залежності від сфери діяльності підприємства, величини господарюючого суб'єкта (мале чи велике), виду діяльності, статусу приналежності до юридичної чи фізичної особи, мети податкового планування (для оптимізації певної операції чи всієї господарської діяльності), існування податкових пільг тощо [7].

Податкове планування, яке сприяє оптимізації податкових платежів ле-

гальним шляхом для досліджуваного підприємства, за визначенням Л. Азарова, може бути здійснене за наступними напрямками:

- визначення напрямку господарської діяльності що дозволяє зменшення податкових платежів за рахунок різних ставок об'єктів оподаткування;
- виявлення можливостей зменшення бази оподаткування підприємства за рахунок прямих і непрямих податкових пільг;
- використання легальних способів оптимізації податкових платежів за рахунок амортизаційної політики;
- оцінка можливостей вибору альтернативних варіантів оподаткування у формі спрощених чи спеціальних режимів оподаткування [1].

Сучасна практика фінансової роботи на підприємствах, зокрема сільськогосподарських, які, за масштабами своєї діяльності, є відносно невеликими дає підстави свідчити про фактичну відсутність заходів з фінансового планування. Так на багатьох підприємствах, взагалі, не складався фінансовий план, тобто не формувалось жодного документу де в тій чи іншій мірі відображались елементи податкового планування.

Організація роботи з податкового планування на кожному конкретному підприємстві залежить від його індивідуальних потреб та наявних кадрових і фінансових можливостей. Перед початком впровадження системи податкового планування необхідно реально оцінити затрати на її впровадження та очікувані вигоди від її реалізації. Слід зазначити, що впровадження системи податкового планування є трудомістким завданням, вирішення якого може спричинити перебудову багатьох внутрішніх процедур підприємства. Проте, у разі правильного вибору підходів до організації роботи підрозділу оподаткування та податкового планування на підприємстві в цілому, компанія може отримати ефективний механізм контролю і управління податковими зобов'язаннями, що у свою чергу забезпечить стабільність її фінансових можливостей.

Здійснювані дослідження дають підстави запропонувати наступну сукупність методів здійснення податкового планування:

- метод поточного внутрішнього контролю, що передбачає співставлення існуючих податкових платежів та складених короткострокових прогнозів. Визначення причин розбіжностей між ними та розроблення пропозицій щодо їх усунення;
- метод попередньої податкової експертизи. Цей метод передбачає наявність на підприємстві інформаційно-аналітичної бази щодо податків;
- метод порівняльного аналізу (довгострокове стратегічне податкове планування), який передбачає аналіз нових проектів діяльності підприємства в цілому. Тобто, проводиться порівняння різних варіантів діяльності підприємства з метою визначення їх податкової ефективності: на короткий період і на тривалі періоди діяльності.

Виступаючи як система заходів підприємства, спрямованих на максимальне використання можливостей чинного законодавства з метою законної оптимізації його податкових платежів податкове планування має виражатись шляхом складання відповідних планово-розрахункових документів.

На сьогодні, практика здійснення податкового планування в частині документального вираження даного процесу фактично обмежується лише окремими позиціями (рядками) у фінансовому плані, а точніше в „Балансі доходів і витрат” та „Платіжному календарі”.

З іншого боку сучасні реалії фінансово-господарської діяльності більшості сільськогосподарських підприємств, свідчить про те, що вони приділяють недостатню увагу цим процесам – майже не здійснюючи фінансове, не говорячи про податкове планування. Однак, специфіка сільськогосподарської галузі, що виражається в залежності від фактора сезонності, природно-кліматичних умов та використовуваних режимів оподаткування доводить виняткову необхідність в плануванні витрат аграрних підприємств на сплату податків.

Необхідність податкового планування в підприємствах аграрної галузі додатково підтверджується потребою у передбаченні їх видатків на сплату податків відповідно до обраного режиму оподаткування. Результатом таких заходів оптимізація напрямів використання грошових коштів, що в той чи інший період фінансового року формуються на рахунках підприємства. Адже коли відомо, яку суму коштів слід використати на сплату обов’язкових податкових платежів, підприємство може планувати решту витрат на поповнення складу основних засобів та оборотних активів, виконання інших зобов’язань тощо.

Переслідуючи мету розробки окремих планових документів, які уособлюють результати процесу податкового планування слід констатувати той факт, що запропонований „Податковий платіжний календар” в своєму вигляді дещо подібний із стандартним „Платіжним календарем” і являє собою графік здійснення конкретних видів податкових платежів підприємства в майбутньому періоді. При цьому, зазначаються джерела покриття на сплату означених податків і зборів. Для розробки Податкового платіжного календаря слід використати узагальнену аналітичну інформацію про обсяги та динаміку сплачуваних окремим досліджуваним підприємством (далі Підприємство А) основних податків і зборів та окремих показників його фінансово-господарської діяльності, що одночасно виступають в ролі джерел для сплати названих податкових платежів за трьохрічний період (табл. 1)

Таблиця 1

**Вихідна інформація для розробки Податкового платіжного календаря
Підприємства А за 2010 – 2012 рр., грн**

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	В середньому за 2010 – 2012 рр.
1	2	3	4	5
Види сплачених податків				
Податки, що сплачуються за рахунок виручки - всього	345102,00	76894,00	135143,00	185713,00
в т. ч.: - податок на додану вартість (ПДВ)	345102,00	76894,00	135143,00	185713,00

Продовж. табл. 1

1	2	3	4	5
в т. ч. загалом за: - I квартал - II квартал - III квартал - IV квартал	X	X	20271,45 27028,60 47300,05 40542,90	X
Податки, сплата яких є елементом собівартості - всього	117960,54	97625,66	122036,05	112540,75
Фіксований сільськогосподарський податок (ФСГП)	1537,65	978,49	975,31	1163,79
в т. ч. загалом за: - I квартал - II квартал - III квартал - IV квартал	X	X	97,53 97,53 487,66 292,59	X
Екологічний податок ¹	488,05	6821,00	5456,80	4255,32
в т. ч. загалом за: - I квартал - II квартал - III квартал - IV квартал	X	X	1364,20 1364,20 1364,20 1364,20	X
Єдиний соціальний внесок за тарифом підприємства (ЄСВ) ²	115934,84	89826,17	115903,94	107221,68
в т. ч. загалом за: - I квартал - II квартал - III квартал - IV квартал	X	X	28975,99 28975,99 28975,99 28975,99	X
Джерела забезпечення податкових платежів				
Загальна виручка (дохід) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ³	1458000,00	2504300,00	1218000,00	1726766,67
в т. ч. загалом за: - I квартал - II квартал - III квартал - IV квартал	X	X	182700 243600 426300 365400	X
Собівартість реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ⁴	1332500,00	1553600,00	940900,00	1275666,67
в т. ч. загалом за: - I квартал - II квартал - III квартал - IV квартал	X	X	141135 188180 329315 282270	X

¹у 2010 р. - збір за забруднення навколишнього природного середовища; ²у 2010 р. – окремі збори на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення; ³для ПДВ; ⁴для ФСГП, Екологічного податку та ЄСВ.

Наведена таблиця доводить, вище встановлений, факт нестабільних тенденцій в розмірах основних податків і зборів, які сплачує досліджуване підприємство в 2010 – 2012 рр. та формування джерел їх сплати цим самим доводячи необхідність обчислення середнього значення по даних показниках. Тому розраховані саме середні розміри сплачуваних Підприємством А за досліджуваний період 2010 – 2012 рр. податкових платежів та джерел їх покриття мають бути використані при розробці „Податкового платіжного календаря”. При цьому, як діюча практика фінансового планування, так і періодичність сплати функціонуючих на підприємстві податків передбачає деталізацію показників в розрізі місяців (табл. 2).

Таблиця 2

Податковий платіжний календар для підприємства А на 2013 рік

Період	Вид платежу				Разом
	ПДВ	ФСП	Екологічний податок	ЄСВ	
Заплановано податків до сплати, грн					
Січень	3714,26	38,79	354,61	6433,30	10540,96
Лютий	7428,52	38,79	354,61	7505,52	15327,44
Березень	9285,65	38,79	354,61	7505,52	17184,57
Квітень	11142,78	38,79	354,61	8577,73	20113,91
Травень	12999,91	38,79	354,61	9113,84	22507,15
Червень	14857,04	38,79	354,61	9113,84	24364,28
Липень	16714,17	193,97	354,61	9649,95	26912,70
Серпень	20428,43	193,97	354,61	9649,95	30626,96
Вересень	24142,69	193,97	354,61	10186,06	34877,33
Жовтень	27856,95	116,38	354,61	11258,27	39586,21
Листопад	29714,08	116,38	354,61	10722,17	40907,24
Грудень	7428,52	116,38	354,61	7505,52	15405,03
Разом до сплати податків з виручки за рік	185713,00	X	X	X	185713,00
Разом до сплати подат-ків в рахунок собівартос-ті за рік	X	1163,79	4255,32	107221,68	112640,79
Всього податків до сплати	185713,00	1163,79	4255,32	107221,68	298353,78
Джерела коштів для сплати податків, грн					
Загальна виручка (дохід) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1726766,67	X			1726766,67
Собівартість реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	X	1275666,67			1275666,67
Частка запланованих до сплати податків в джерелі покриття, %	10,8	8,8			X

Наведена табл. 2 відображає план податкових платежів Підприємства А на 2013 р., за усередненими даними 2010 - 2012 рр., який, на наш погляд, дасть

йому змогу більш раціонально планувати використання грошових коштів на розвиток підприємства, оскільки відома, з досить високою ймовірністю, буде та частина його видатків (за даними розрахунків приблизно 10 відсотків), яка має бути обов'язково профінансована щоб не допустити порушення термінів сплати податків і зборів.

Одночасно, слід зазначаючи, що плануючи суми до сплати по ПДВ та ЄСВ нами враховувалися особливості роботи сільськогосподарських підприємств (фактор сезонності) керуючись відсотковими параметрами щодо даних показників, обчислених за ті ж три роки.

Висновки. Узагальнюючи вище здійснені дослідження зауважимо, що саме раціональне податкове планування на підприємстві дасть можливість платнику податку звести до мінімуму порушення в термінах сплати податків через тимчасову відсутність фінансових ресурсів для їх покриття, тобто нівелювати фактор штрафних санкцій та адміністративних стягнень. Загалом же в процесі податкового планування реалізуються не тільки можливості платників щодо мінімізації оподатковування, але й оцінюється економічний вплив ухвалених рішень на поточну діяльність різноманітних суб'єктів підприємницької діяльності та їх найближчу перспективу, тобто оцінюється ефективність податкової політики платника. В той же час очевидна доцільність подальшого розвитку податкового планування в аграрній сфері має бути чітко узгоджена з неухильним дотриманням податкового законодавства і одночасним вирішенням проблеми забезпечення належної податкової підтримки сільських територій, на яких господарюють ті чи інші платники податків.

Список використаних джерел:

1. Азаров Л. Систематизація податкового планування на підприємстві / Азаров Л. // Юридичний журнал. – 2011. – № 12. – С.51-53.
2. Василькова Т. В. Удосконалення планування податкових платежів / Т. В. Василькова // Фінанси України. – 2010. – № 6. – С.36-39.
3. Єлісеєв А. Податкове планування та планування податкових платежів / А. Єлісеєв, А. Загородній // Податкове планування. – 2001. – № 1. – С. 7 – 8.
4. Загородній А. Г. Податки та податкове планування підприємницької діяльності : монографія / А. Г. Загородній, А. В. Єлісеєв. – Львів, Центр Бізнес-Сервісу, 2003. – 152 с.
5. Іванов Ю. Б. Проблеми податкового регулювання і планування податкових платежів / Ю. Б. Іванов. – К. : КНЕУ, 2010. – 140 с.
6. Папаїка О. О. Напрямки мінімізації оподатковування як засіб оптимізації фінансових ресурсів підприємств / О. О. Папаїка // Фінанси України. – 2012. – № 8. – С. 467–473.
7. Тарангул Л. Л. Удосконалення податкової політики у контексті соціально-економічного розвитку регіонів / Л. Л. Тарангул // Фінанси України. – 2004. – № 6. – С. 8–17.